

Opis źródła:

Fragment testamentu wojewodziny ruskiej Joanny de Béthune Jabłonowskiej spisane w dniu 6 marca 1744 r. we Lwowie. Testamenty doby staropolskiej stanowią cenne źródła przynoszące wiele informacji pozwalających na rekonstrukcję biografii osoby sporządzającej testament, jej relacji rodzinnych, światopoglądu oraz fundacji artystycznych prowadzonych przez daną osobę. Joanna de Béthune Jabłonowska była jedną z dwóch córek Ludwika Marii d'Arquien i markiza Franciszka de Béthune, siostrzenicą królowej Marii Kazimiery Sobieskiej. W dniu 1 lutego 1693 r. Joanna poślubiła chorążego wielkiego koronnego, późniejszego wojewodę ruskiego Jana Stanisława Jabłonowskiego. Małżeństwo doczekało się sześciorga dzieci: najstarszym synem Jana Stanisława Jabłonowskiego i Joanny de Béthune był późniejszy wojewoda rawski Stanisław Wincenty, dwaj młodsi to pełniący urząd wojewody braclawskiego Jan Kajetan i starosta kowelski Dymitr Aleksander. Z trzech córek Katarzyna Dorota Jabłonowska poślubiła podskarbiego wielkiego koronnego Franciszka Maksymiliana Ossolińskiego, Marianna została żoną Karola Fryderyka de la Tremouille, księcia de Talmont, natomiast Ludwika wstąpiła do lwowskiego klasztoru benedyktynek sakramentek. W testamencie Joanny Jabłonowskiej znalazły się szczegółowe zalecenia dotyczące pogrzebu oraz zapisy dla lwowskich jezuitów, u których miała zostać pochowana wojewodzina. Jabłonowska rozporządziła ponadto legaty i darowizny dla wielu lwowskich kościołów i klasztorów; nie zapominając również w wsparciu materialnym dla chorych i jałmużnie dla ubogich.

Miejsce wydania:

A. Markiewicz, „*W galanteryjach, zegarach, w obrazach, portretach*”. *Testament wojewodziny ruskiej Joanny Jabłonowskiej z 1744 r.*, [w:] *Sztuka Kresów Wschodnich*, t. 7, red. A. Betlej, A. Markiewicz, Kraków 2012, s. 27–49.

Miejsce przechowywania źródła:

Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu, rkps 14 621 III.

Tekst źródła:

„Ja Joanna z margrabiów de Béthune Jabłonowska Świętego Państwa Rzymskiego księżna, wojewodzina i generałowa ziem ruskich, mościska, bobrecka etc. starościna, a w oczach Boga i Stwórcy mego nikczemna i najniegodniejsza kreatura wiedząc i widząc codziennie życia ludzkiego skazitelność, i że człękowi każdemu zaraz na świata początku nieochybny od Boga naznaczony termin śmierć, a po niej następującą zapłatę wieczną. Więc

teraz przy dobrej jeszcze zostając refleksyi i pamięci, a do tego obojga czyniąc się jak najspodobniejszą takową moją w niczym nie odmienną stanowią dyspozycję.

Najpierwej oświadczam się przed Panem nieba i ziemi serca mego skrutatorem, iż w wierze świętej katolickiej rzymskiej jakom żyła, tak w tejże samej życie konkludować pragnę wyznając wszystkie jej artykuły bez najmniejszego powątpiewania. A że w tej świętej prawdziwej religii Bóg mój mieć mię raczył niewolnicą swoją, w najgłębszej serca mego demisyi, nieprzebranemu Jego dziękuję miłosierdziu, za grzechy moje całego życia od rozumu wzięcia, aż do tego momentu popełniane w wielkiej serca mego skrusze żałuję żalem jak największym i je zatapiam w niewyczerpanym morzu dobroci Jego. Nie mniej żałuję za dobre opuszczone uczynki, albo z nienależytą czynione intencją, jako też za wszystkie niedoskonałości, w chwale Boskiej oziębłości, nieprzyjaciółom moim dla jedynej Boskiej odpuszczam miłości, i ich na imię obliguję Boskie, aby mnie też odpuścili wszystkie urazy i krzywdy. Osobliwie kochanych dzieci moich, jeśli co czyli niechcący, czyli na umartwienie ich czyniła, serdecznie przepraszam i im swoje odpuszczam urazy.

A że dusza moja jest na Boski kreowana obraz i do niego należy cała, więc ją zupełnym prawem na nieskończoną wieczność w ręce Stwórcy mego oddaję, składam ją w ranach, osobliwie w sercu przebitym ukrzyżowanego Jezusa, polecam w protekcję Matki Najświętszej Bolesnej Niepokalanie Poczętej Panny, oddaję w opiekę Wszystkich Świętych, a osobliwie patronów moich świętych Józefa i Tadeusza i świętych patronek Joanny, Barbary, Katarzyny, prosząc ich o interpozycją do majestatu Najwyższego Pana za mną grzesznicą.

Ciało moje grzeszne, jako z bryły ziemi wszechmocną ręką Boską uformowane i w proch się mające rozsypać, destynuję ziemi; które proszę ubogo ubrawszy aby w trunnie szarą materją i ćwiokami prostemi obitej było złożone, i w grobie naszym u oo. jezuitów lwowskich wraz z kochanym mężem moim trzeciego dnia (jeśli niedziela, albo święto wielkie które nie przeszkodzi) było pogrzebione zaraz po śmierci mojej. Ale obliguję na Boskie Imię, aby żadnej światowej ostentacyi i pompy próżnej na pogrzebie moim nie czyniono, jedynie sześć świec wielkich białych koło ciała bez żadnego katafalku postawiono, licznymi mszami, modlitwami, nie iluminacyjami sutemi duszę moją grzeszną ratując.

Zaczynam na sufragium duszy mojej sakramentami poświęconej, potym przez ułomność grzechami zmazanej, tych zbawiennych szukam remediów, z substancyi mojej w gotowiznie się znajdującej te następujące destynuję legacyje. Na pogrzeb i egzekwie, tudzież od miejsca Wielebnym oo. jezuitom kolegium lwowskiego naznaczam numero 10 000 złotych polskich, do archikatedry lwowskiej na egzekwie destynuję numero 2000 złotych polskich. Do katedry ormiańskiej numero złotych polskich 500, do oo. dominikanów w mieście złotych 500, do oo.

franciszkanów w mieście złotych numero 500, do oo. trynitarzów w mieście złotych numero 500, do oo. karmelitów trzewickowych złotych numero 500, do oo. bernardynów złotych numero 500, do oo. kapucynów złotych numero 500, do oo. reformatów złotych numero 500, do oo. trynitarzów na przedmieściu u S. Mikołaja złotych numero 300, do karmelitów bosych złotych numero 300, do oo. obserwantów złotych numero 300, do oo. augustianów złotych numero 200, do cerkwi miejskiej złotych numero 200, do cerkwi S. Jura złotych numero 200, a to wszystko na msze święte i wigilie. Podczas pogrzebu mego i na egzekwiach nazajutrz proszę rozdać ubogim złotych numero 500 dając każdemu po szóstaczku. Na ubogich u S. Łazarza naznaczam złotych numero 100, na ubogich u S. Ducha złotych numero 100, na ubogich żołnierzy u S. Marcina złotych numero 100, na chorych u Wielebnych bonifratrów złotych 100, na chorych u miłosiernych siostr złotych numero 100”.

Słowniczek pojęć:

Demisyja – uniżoność.

Interpozycja – wstawiennictwo.

Gotowizna – gotówka.

Szostak, szóstak – drobna srebrna moneta równa 6 groszom.

Egzekwie – ceremonie pogrzebowe.

Substancja – mienie, majątek.

Suffragium – pomoc, wsparcie.

Pompa funebris – typowe dla kultury sarmackiej obchodzone z niezwykłym przepychem i wystawnością uroczystości pogrzebowe.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jakie dyspozycje dotyczące pogrzebu zostały podane w testamencie Joanny Jabłonowskiej?
2. Czy są to typowe dla kultury sarmackiej zalecenia dotyczące pochówków?
3. Jakie wartości znajdują odzwierciedlenie w zapisie testamentowym?
4. Jakie legaty i dla kogo wyszczególniono w testamencie?
5. Jakie zakony były największe na ziemiach polskich w XVII i w XVIII wieku?
6. Które z wymienionych zgromadzeń zakonnych powstały najpóźniej?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jaka była sytuacja polityczna Lwowa w XVIII wieku?

2. Czy zalecenia odnoszące pochówku Joanny Jabłonowskiej są typowe dla doby staropolskiej?

3. Nakreśl cechy obrzędów pogrzebowych w dobie baroku i scharakteryzuj sarmacką obrzędowość w tym zakresie.

Literatura pomocnicza:

M. Aleksandrowicz-Szumlikowska, *Radziwiłłówny w świetle swoich testamentów. Przyczynę do badań mentalności magnackiej XVI–XVII wieku*, Warszawa 1995.

U. Augustyniak, *Testamenty ewangelików reformowanych w Wielkim Księstwie Litewskim*, Warszawa 1992.

Chrościcki J.A., *Pompa funebris: z dziejów kultury staropolskiej*, Warszawa 1974.

http://otworzksiazke.pl/ksiazka/pompa_funebris/

Cui contingit nasci, restat mori: wybór testamentów staropolskich z województwa sandomierskiego, oprac. M. Lubczyński, J. Pielas, H. Suchojad, Warszawa 2005.

„Dekret w niebieskim ferowany parlamencie: wybór testamentów z XVII i XVIII wieku, oprac. M. Borkowska, Kraków 1994.

J. Justyniarska-Chojak, *Testamenty i inwentarze pośmiertne z ksiąg miejskich województwa sandomierskiego (XVI–XVIII wiek)*, Kielce 2010.

B. Popiołek, *„Woli mojej ostatniej testament ten...” Testamenty staropolskie jako źródło do historii mentalności XVII i XVIII wieku*, Kraków 2009.

Testamenty szlachty krakowskiej XVII–XVIII wieku.: Wybór tekstów źródłowych z lat 1650–1799, oprac. A. Falniowska-Gradowska, Kraków 1997.

https://www.wilanow-palac.pl/testamenty_szlacheckie_z_xvii_i_xviii_w.html

[https://www.wilanow-](https://www.wilanow-palac.pl/wojna_i_polityka_w_testamentach_i_mowach_pogrzebowych_w_xvii_i_xviii_wieku.html)

[palac.pl/wojna_i_polityka_w_testamentach_i_mowach_pogrzebowych_w_xvii_i_xviii_wieku.html](https://www.wilanow-palac.pl/wojna_i_polityka_w_testamentach_i_mowach_pogrzebowych_w_xvii_i_xviii_wieku.html)

[https://www.wilanow-](https://www.wilanow-palac.pl/testamenty_jako_swiadectwo_relacji_rodzinnych_szlachty_w_xvii_i_xviii_wieku.html)

[palac.pl/testamenty_jako_swiadectwo_relacji_rodzinnych_szlachty_w_xvii_i_xviii_wieku.html](https://www.wilanow-palac.pl/testamenty_jako_swiadectwo_relacji_rodzinnych_szlachty_w_xvii_i_xviii_wieku.html)

Najważniejsze cezury: 1744 to czas trwania wojny o sukcesję austriacką.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Anna Markiewicz